

קונטרס חובת התלמידים

חברו

כבוד קדושת אדונונו מורנו הרבינו הה"צ בוצינא דנהורא חסידא
ופרישא עשרת ראשנו בנשיק וכו' כקש"ה

מהר"ר **קלונמוס קלמיש** שליט"א

האבדוקים פיאסעצנא בן כ"ק אדמו"ר הה"צ הקדוש איש
אלקי בנשיק וכו' כקש"ה מהר"ר אלימלך זצוקללה"ה
האבדוקים גראדזיסק בעמ"ה ספרו אמרי אלימלך
ודברי אלימלך. חתן כ"ק אדמו"ר הה"צ הקדוש איש אלפי
בנשיק וכו' כקש"ה מהר"ר ירחמיאל משה זצוקללה"ה
האב"ד זכ"ה דק"ס קאזניץ זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל
אמן.

הוצא מהד"ש ע"י ועד חסידי פיאסעצנא
בראשות בר"הו"ה המחבר מהר"ר אלימלך שליט"א במהר"ר
ר' ישעי' שפירא זצ"ל.
הלי"חכ"ב, רח"י הרצל 66

ב"ה

קונטרס חובת התלמידים

מטרתו לחדור לתוכיות התלמיד לגלות את נפשו,
להוציאה ולהדריכה בתורה ועבודה בדרכי החסידות
ולקשרה בד' עם צויים ואזהרות להתנהג בהם במחשבה
דיבור ומעשה.

גם נלוו אליו שלשה מאמרים לבאר מעט מן סתרי
החסידות ועיקרי הקבלה הנחוצים לעבודת החסידות
להתלמידים והאברכים לכ"א כפי מצבו.

יצא לאור בהסתדרות ועד הישיבה הגדולה והקי"ו "דעת משה" בווארשה
שתחת השגחת מרן אדמו"ר שליט"א.
ובהסתדרותו המיוחדת
של חבר היעד הנכבד הר"ר קלונמוס קלמיש נ"י הובערבאנא.

ווארשא

לפ"ק

„גם כי יזקין לא יסור ממנה“

בשנת

שיח עם המלמדים ואבות הבנים.

שלמה המלך אמר במשלי (כ"ב ו') חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יוקץ לא יסור ממנה. זה הוא עיקר החנוך שלא בלבד בשעה שהנער נער, ויד אביו עדה תקיפה עליו ישמע לו ויעשה כמצותיו. רק גם כשיגדל והוא ברשותו, אף כי יוקץ לא יסור ממנה. כי החנוך לא צויר לכד הוא, שמצוה את בנו או תלמידו עשה כך וכך, גם לא הרגל בלבד הוא, שמרגילו לעשות מעשים טובים, יותר גדול ויותר פועל מן הצויר ומן ההרגל הוא החנוך, ושתי אלה הצויר וההרגל רק כלי תשמישו הם, שהמחנך מוכרח להשתמש בהם, לצויתו ולהרגילו. כדי לחנכו בדרך ד'.

כי את תיבת חנוך מפרש ברש"י ז"ל (בדברים כ"ה ה') על הפסוק בנה בית ולא חנכו. חנוך לשון התחלה, עכ"ה"ק, ופשוט שלא על כל התחלה יאמר לשון חנוך, כמו במתחיל בגנות ומסיים בשבח, שאומרת הגמרא (פסחים קט"ז ע"א) על סדר ההגדה בפסח, לא יאמרו מחנך בגנות וכו', וכן אצל הסנהדרין שמתחילין מן הצד (סנהדרין ל"ב ע"א) לא יאמרו מתנכין מן הצד, אבל בפ' לך (י"ד י"ד) מפרש רש"י לנו יותר ז"ל חניכיו וכו' שחנכו למצוות, הוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן חנוך לנער, חנוכת המזבח, חנוכת הבית, עכ"ל, אבל אף על האומן המתחיל במלאכה לא יאמרו לשון חנוך על התחלתו אם כבר יכול הוא את אומנותו, גם על הבית כשמתחילים לבנותו לא יפול הלשון חנוך הבית, רק על מי שבא ללמוד עצמו אומנות ועל תשמיש הבית שכבר נבנה נופל הלשון חנוך, וזה דיוק לישון רש"י התחלה וכו' שהוא עתיד לעמוד בה, לא על האומנות המלאכה רק על האדם, על ההכשרה אשר נמצאה בכה בקרב האדם למלאכה זו או זו, ועל הכשרת הבית והכלי לתשמיש זה או זה, נופל לשון חנוך, תיבה לעצמה היא תיבת חנוך, ונאמרה על הוצאת ההכשרה אשר באדם או בכלי מן הכח אל הפועל, אם לא נוציאה תשאר בהעלם וצריכים אנו להוציאה ולחנך את האיש הזה שיפשה לבעל מלאכה זו, התיבת או הכלי לתשמישם, כל חדר לתשמישו אשר הוא מוכשר והכלי לתשמישה אשר היא מוכשרה.

וכשנאמרה תיבה זו על חנוך הבנים, או הכונה היא לגדל ולפתח את טבעו והכשרתו של הילד שנמצאה בו במדה קטנה או בכה ובהעלם לבד ולגלותה, וכיון שאיש הישראלי עוד בילדותו רוח ד' נשמת שדי טמונה ונגוזה בו, צריכים לגדל ולחנך אותו להוציאה לגלותה ולהפריחה והי' ליהודי נאמן עובד את ד' בתורתו

חובת התלמידים

מעצמו יחפץ, ומדרכו גם כי יוקץ לא יסור. והמצוה אף המרגיל אינו בסוף שהבן או התלמיד המצוה והמתרגל יעשה כמצותו. גם כשיגדל ויהי ברשות עצמו. ועל זה צוה שלמה המלך חנוך לנער וכו'. החנכו. אל קרבנו תחודו. ואת קדושת הישראל אשר בו בהעלם תגלה. ורק אז גם כי יוקץ לא יסור ממנה.

אבל שלמה המלך לא את תכלית החנוך בלבד הודיענו. שתכליתו להביא אל גם כי יוקץ לא יסור ממנה. רק גם את האופן והאמצעי איך לבוא אליו ביאר לנו במלים חנוך לנער ע"פ דרכו. שזה היא העיקר. כי המצוה והמרגיל בלבד, אינו צריך ליחול לב אל הבן והתלמיד. לדעת את טבעם ושכלם וכו'. עליו רק לצוות עשה כך וכך ודי לו. גם אינו מרגיש חוב בעצמו לטפל בכל תלמיד ותלמיד בפני עצמו. ויכול הוא לצוות להרבה תלמידים בני גיל אחד צווי אחת. עשו כך וכך. כי לא בהתלמיד ובהבן. רק בו. בהמצוה לבד הדבר תלוי. הוא יצוה וזאת היא הכל. אבל המתחן שרוצה לגלות את נשמת התלמיד הסמונה והגנוזה בו. לגדלה ולהכעירה שתבער באש של מעלה להמרום וקדושי. וכלו אף כחי גופו בקדושה יתגדלו ולחורת ד' ישתוקקו. מוכרה הוא להרכין את עצמו אל התלמיד המתחנך על ידו. ולחזור אל תוך קטנותו ונמיכותו. עד אשר יגיע אל ניצוח נשמתו הגנוזה אף נעלמה ולהוציאה. להצמיחה ולגדלה.

וכיון שכן. לא בכל הנערים שזה הוא החנוך. תלוי הוא בכל נער ונער כפי טבעו. דעתו. מדותיו וכו'. ואותם על המתחן להכיר. ולא די לו להמתחן אם רק את עצמו ודעתו לבוד יכיר. כי גם בהמתחן הדבר תלוי. לא בדעתו וכחי עצמו בלבד ישמש ויפעל. יצוה ויורה. רק גם בדעת וכחי התלמיד יאחז. ישמש ויפעל. ולא מה שיצוה ויחנך לזה יצוה ויחנך לתלמיד אחר השונה ממנו בטבע. רצון. מדות וכו'. זה רמז לנו שלמה המלך חנוך לנער ע"פ דרכו. על פי דרכו של כל אחד ואחד.

לא את אומנות החנוך של הפרגוויי כונתנו בזה להורות. איך לשמש בשכל התלמיד והאמצעים. איך להרהיב את בינתו בידיעת ששם התורה. כי לא את השכל של התלמיד בלבד אנו מחפשים עתה. רק את כל התלמיד. את הנפש. רוח ונשמה של ילד הישראל אנו מחפשים לקשרן באלהי ישראל. ויהי יתרו חרד לדבר ד' וכל מאויו אליו ית' יהיו.

הנה עד כמה שידוע כל אב וכל מלמד שבניהם ותלמידיהם הקטנים אשר לסיניהם לא יאשרו בקטנותם. רק יתגדלו ויהיו לאנשים גדולים בשנים. ואשר גם גדולים בתורה ועבודה. מימ ישנם אשר תכליתם רק מה שנגד עיניהם. וכיון שרק נערים נגדם. לכן רק לחנך אותם לנערים טובים מטרדם. ותורה ויראה רק כערך ילדותם רצונם להכניס אל קרבם ודי להם. אבל מלמד ואב כזה חוטא הוא

שיח עם המלמדים ואבות הבנים

ד

נגד ד' ועמו צריך המלמד האב לדעת שאת בני ד' וגדולי ישראל עליהם לחנך ולגלות, ואת הנערים אשר לפנייהם יראו לנשמות גדולות אשר עוזן באבן, ועליהם להצמיחן ולהפריחן. גנן הוא בגן ד' לעבדה ולשמרה. ואף אם יראה בהם נערים אשר לפי הכרתו מרי נפש הם ומדות רעות להם, ידע שזה טבע של גרעיני הנשמות ובוסר המלאכים. מרים הם בחניטתם ומלאים עסיס בגדלותם. אין מדה וטבע רעה כהחלס בילד ישראל הורונו קדושי ישראל הבעש"ט ותלמידיו אחריו וצ"ל. רק שצריכים לדעת איך לשמש בהם ולגדלם. למשל אם יש לפניו תלמיד במדת עקשנות שהיא רעה, וסובל המלמד ממנו הרבה. יתבונן והי' כאשר יתגדל ויקבל על תורה ועבודת ד', כמה תהי' כל עבודתו בעקשנות ובמסירת נפש, לא קל ולא הפסך יהי' איש ישראל כמו שדורש המדרש יהי' (בר"ר ל"ט) אם מעמיד דברים כחומה. ע"ש. בכל דברי עבודה יהי' חזק כחומה בצורה. ואם יראה תלמיד במדת הכעס, הן אמת שכאופן זה שהנער משמש עתה במדת כעסו רעה היא עד מאד. אבל האם בשביל זה יכולים לתחלים עליו לאמר שורש פודה ראש ולענה בו נמוך וגרוע הוא בטבעו. האם לא נשחק אנו על שוטה ששמע את תהלת האתרוג וחסף לאכול זרע גרעין או בוסר ממנו. ויצעק ויצולל עליו לאמור. מרי מר וארסי הוא האתרוג. והאם יכולים לשער מראש את גודל התועלת אשר יכול המנהל והמחנך להוציא מן רעת כעס הכעסן, כאשר יחדור אל קרבו ויקרבהו ויחליב את לבו ונפשו שיהיו מסורים לד', לאש של מעלה יתהפך כעסו. כל מעשה עבודה אשר יעשה כנחלי אש יתלהבו. וכל דבוריו אשר ידבר לד' בתורה ותפלה כקול חוצב להבות אש ירעם. ועיון בפי' הרב ז"ל על כגוונא בסידורו וז"ל. החמימות שבכעס שמסתעף מן החמימות שבלב, וכל האדם הרתחן כטבעו עלול טבע לבבו להתלהבות ברשפי אש התשוקה ע"ש. מכשי"ב כאשר ימצא איש כזה בקרב גופו ונפשו איזה שמץ וכתם. כמה כעס וחימה יתמלא. את יצרו הטוב ירגיז ואת הרע מקרבו ישליך אף ישמיד. ואם את זולתו ייסר ועל נמיכותו על פניו יזכה. לא יזול ולא יחרף דבורים רק פשוטים ידבר. אבל דבורים אשר כיווה קלחת יורתחו וכיס זועף מקרבו ישטופו. וגם מנשמת זולתו כל חלי וכתם ימסו ויעקרו.

ועל זה ידוה לבנו ותסמר שערות ראשנו. כראותנו את הדור הצעיר איך יצא נתכפר ונתפקר ר"ל. אין בו לא אמונה. לא יראה ולא תורה. שונאים הם את ד' ואת ישראל עבדיו. מנהלי וראשי הישיבות הנמצאים בראשם ורוכנם בתוך ישיבותיהם ותלמידיהם ורק בחורי חמד נגד עיניהם. מתנחמים לאמור. הן אמת שיש עתה הרבה חפשים. אבל לא אלמן ישראל. גם בני ציון המצוינים בהלכה ועם ד' לכבם נמצאים. אבל ושיטו נא את ראשם חוץ מד' אמות של ישיבותיהם. ויראו נא את ההמון הגדול החפשים ר"ל. צור נתמלאה מתורבנה של ירושלים. בני המדרש שחיו מלאים לומדי תורה נתרוקטו. ותחתם נתמלאו אגודות וחברות אשר מטרדם

חובת התלמידים

כפירה ומאוסה של תורה ר"ל. אף בעלי המלאכה המסחרים אשר מלפנים אף אם לא היו לומדי תורה. מ"ס יהודים נאמנים היו ועשיו בני הנוער כפרו נדו תפלו לבאר שחת ר"ל. והאם נסתפק בקומץ התלמידים אשר בשיבותינו בלבד. האם זה הוא העם ישראל כלו.

והאם גם בתלמידי ישיבותינו כבר בטוחים אנו. והאם בהם כבר עשינו את אשר עלינו לעשות. הן אמת שהתלמידים שכבר הגיעו לכתות הגבוהות ובפרט אותם שכבר הגיעו להוראה ואת כריסם מלאו בתורה ועבודה. בהם כבר בטוחים אנו יותר בעזרת ד' שישארו בהיכל קדשו ובעבודת הקודש אבל האם כולם יגיעו לכתות הגבוהות. כמה מן התלמידים אשר בהכתות הנמוכות אי אפשר להם להמשיך את למודיהם הלאה. ויוצאים בדצון או באונס למסחר או למלאכה. כמו שאמר המדרש אלף נכסיהם לתלמוד יוצא אחד מהם להוראה. וכמה אנו בטוחים שלמחרת בעזבם את הישיבה או לאחר זמן קצר. לא יתפקדו ולא יחללו את השבת ח"ו. כאשר עינינו בעוינו כבר ראו. ולמה זה לא נסכס עצה גם להם בעודם אצלנו. הלא כל הנוער אשר מתקרב. בידינו נמצא בעזרתו ובחזקתו נתגדל. ולמה זה בעזבונו מבלי קשור אותו ואת נפשו אל ד' ולתורתו בילדותו יתקיים גם עד עת זקנתו.

בכלל גיילים אנו להביס על בני הנוער המתכפר כאילו רק הם האשמים בדבר ואנו לגמרי נקיים. אבל מכל צדקת אברהם אבינו הזכיר ד' ואמר עליו. כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמריו דרך ד' (בראשית י"ח י"ט). כל דור ודור בישראל טבעת בשלשלת היוחסין שלנו הוא. שראשה קשורה באברהם אבינו וסופה במשיח צדקנו שיבא ב"ב. מקבל הוא הדור אמונה. תורה ויראה מן הדור שקדמו ועובד בהו את ד'. ומסרה להדור שאחריו. למען אשר יצוה את בניו וכו'. זה עיקר קיומנו והאם בדורנו זה פסקה ח"ו השלשלת. ואין אנו מוכרים את התורה להדור שאחרנו. כי האם באמת רק בהם לבד האשם. האם אין גם הם מורע אברהם יצחק ויעקב עם נשמות קדושות. ולמה זה נרמה את עצמינו בתרוצים של הכל לאמור. רוצים אנו למסור להם ורק הם אשמים אשר מאנו לקבל. כי עד כמה שנדולה אימת דור הצעיר בזה ועד כמה מסרבים הם לשמוע. מ"ס ציור נא את הפושעים אשר לפנינו אילו היו בדורות הראשונים. האם גם אז לא קבלו. האם בכל אשמתם ובכל פצעי נפשם אשר בהם עתה שלא היו בבני נוער הקדומים. לא היו גם הם רובם ככולם צדיקים. או עכ"פ יהודים ששונים נאמנים. מפני שאבותיהם הוריהם וכל דור הגדול מהם כמו שבכלל היו חרדים לדבר ד' יותר מאתנו. כן גם בפרט הזה בהנך דור הצעיר היו הרבה יותר חרדים וכלפדי אש מתכערים ולא היו מתרשלים ומסתכלים בשויון נפש וקר רוח על דור הצעיר. כי נסבע בשאל תחתית יעל עם ד' כי נישלים בכפירה

ה

שיח עם המלמדים ואבות הבנים

ר"ל ברעש כמו זאת כל נפשם ומאודם מסרו להצילם להצנעם בדרך די בעצות האמתאות שונות. ואיך אנתנו דור הגדול מהם דור המחנך אותם אשר עלינו החוב למסור להם את קדושת די תורתנו ועבודתנו האם יכולים אנו לאמור במנוחת הנפש ידענו לא שפסו את הדם הזה של נשמת ישראל לבאר שחת. מה נאמר לפני יושב מרום, ובמה נצטדק לפני שוכני שחקים כאשר יבוא לפקוד על צבא מרום בארץ. ועל דור הצעיר צאן מרעיתו אשר בידענו הפקד ועל אחריותנו בסח. די ממוס ישאג ומסעו קדשו יתן כולו בני היכן הם בני החסיד בני אברהם יצחק יעקב היכן הם.

ואם באמת רוצים אנו לשוב לדי ולתקן את אשר עיתנו בזה. עלינו להכיר גם את חלק אשמתנו בזה. כי אף אם בהם מצע אשר לא היתה בבני הנוער אשר לפנינו. אנו למה הוזנתו אותם מבלי חקור ומבלי צמוד על מחלה נפשם בעודם רכים ובידינו לדעת איך ובמה לרפאותם. שאל כל אשר נחפזו נטותם. האם יתברך האב בלבו או אפוסרוסם הילד לאמר. חף אני מן כומי הילד. אם ראשית מחלתו רק מצע קטנה היתה אשר יכלה להרמא ורק בהתרשלותו נתפשטה זאת אבריו הרקובה. בכל אשמתם ובכלקולם אל לנו לגול את כל האשמה על בני הנוער בלבד. ולהצטדק רק באנחה. הרי בני הנוער. עלינו להרגיש כאב ודאגת הלב גם על התרשלותנו. ורק אז נוכל לחפש עצה מה לתקן ולעשות לרפא את שכר עמנו. ולדי נתפלל. שיועדו הרבו ואת לב האבן של בני הנוער יסיר וכלנו יחד נזכה לעבדתו באמת ובלב שלם. ולהיות מישראל אשר כך אתפאר ויאמר חיי בתי ברא דאתינא לנבך.

לא בהשערות. רק בחקים איתנים ובעובדות חזקות עלינו לבאר כראשונה מה החלוק בין דור לדור. למה בדורות הקדומים לנו כל חנוך שהוא חי מועיל. תלמידו כל מלמד ובני כל אב רובם ככולם היו עובדי די. ולא כן עתה. סבת הפשוטה והעיקרית היא. שהנוער קם וחרשב איצ לאיש בסרם בא מועדו. לא השערה בדרך אנו אומרים בזה. כי גם כל העולם מקונן עתה על זה. ולא את הסעס והסכה באנו בזה לבאר. למה קם הנוער. אבל כך היא העובדא. רוח שטות הזה עבר על בני הנוער לחשוב איצ לאיש דעת ורצון. כעוד בו דעת מהומך ורצון בוטר ומר. העוד הודיעו לנו חז"ל מראש (פוסט מיט) בעקבות משיחא חרצפא יסגא. גם זאת חרצפה היא לחשוב איצ ואת דעתו לנאמנים ובסתים לסמוך עליהם. הרבר הזה כיכ התלקד. עד שמשתוממים לפעמים לראות תנוקות הכי קטנים ורוח עצמית ואומץ מרומה היה. כבר כבצבץ תעולה בהם לחשוב איצ לאנשים.

ושתים רעות נמשכות מהן. א' שבשביל זה על כל מדרך מלמד ומחנך מביט הנוער כעל ערץ זר. שבא למשול עליו ביד חזקה ולשלול ממנו שלטון

חובת התלמידים

עצמותו דעתו ורצונו וכו' התנגדות אף שגאה מתעוררת בקרב הנער פנימה אל כלמדיו ואביו עד שאינו ניתן לב לשמוע את דבריהם ואיך לקבלם בלבב. רק איך להתפטר מהם ולצאת מן ידיהם, והבי שאפשר גדולה פצתה מן הא' היא שבראשונה שאישות הימד ועצמותו לא מהרו להתגבל ולהתגבל בעודו בוסר. גם הרגשותיו ודעותיו ובכלל כל השקפותיו ושאיותיו לא מהרו להתפתח קודם זמנו. מן נייר חלק היו הימד כנפש טהורה לקבל את הצורות ואת הדבורים אשר ירשמו עליו מוריו ורבותיו והם באמת ספו לו כמורא ולא דבורים בלבד רק גם את נפשותיהם מן הכניסו ועל נפשו מהרו והיו כאשר התחילו אח"כ נצנו נפש הימד הרגשותיו ושאיותיו מעט מעט להתנוצץ מצאו כבר נער רשון בדרשנה של תורה ושמן משמן משתת קודש והיו הן נצנו הרגשותיו ושאיותיו עוד לכת מזיכף ולנשמה יתרה להצמיח ולהוסיף על התורה ועבודה ד' אשר הכניסו בו רבותיו בהם התמדו ובקדושתם התגדלו לא מן עתה שאישות ועצמות הימד במהרה להתגבל ולהתגבל קודם זמנו גם שאיותיו דעותיו והשקפותיו כמהרות להתפתח בעודו בוסר טרם וארכיסים ובהן מתחיל הוא להתבונן ולחקור בכח דבר ואף בדברים שאסור לו) כאשר לעצמה ולהתרגש ולהתפעל בהתרגשותה לא מבישלה. והאם אפשר שפן הדעת ילכו והתהרגשות והתפעלות ארסיות תתקטנה שאישות והשקפות לא פסולות ורעולות.

אם נחזור אל תוך נפש הנער ונתבונן בנסיונות זכים ואמיתיים בכל מהלכה נראה שעיף הרוח אין הנער כר מדרשו ד' בפעם אחת לא מחלל שבת בפעם אחת אף אינו יוצא מבית המדרש לטרטוריות להכביל בתאום הנמרא ושבת קי"ח) אומרת כן אומנתו של יצחקר היום אימר לו עשה כד ולמחר עשה כן וכו'. לפום רהיטא רואים בנמרא רק כשכא כבר לעשות את המעשים הרעים ר"ל לא בעבירה החמורה מתחיל בתחילה רק בדרשנה יורד לבאר שחת אכל כר חזינון גם טרם שבא למעשה הראשונה הכי קלה גם בדעתו שטמה המיטבר לא נשטה פתאים ובפעם אחת רק לפני שנה או יותר התחילה דעתו להתפצע מעט פצע ואינו פצע, כנען נראה לו בבית רק כנען. נען ואינו נען. וממנו מכבצת מחשבה דקה מן הדקה להסתכל על התורה ועבודה כעל דבר גבוה ובטלנותו ועל עולם החצוני של הוללות בערות ומחזות כופה וטוב. וגם סיבה הכי מלה יכולה לגרום פצע כזה כי מצערה הוא בראשיתה ואינו פועלת הרבה עליו ועל מעשיו רבותיו אף חבריו היותר קרובים אינם מכירים בו שום השתנות ומעט מעט מתעמקת היא כנפשו ומתרחבת במחשבתו מנפש ועד כשר ככלה. ופתאום קול רעש נשמע והנה עזב את בית אלהים ונפל לבאר שחת ר"ל.

ע"פ רוב נגע פנימי זה בנפש בא מן ישות והתנגדות הגוף כיון שנעשה יש בפני עצמו. והתנגדות אף שגאה מכבצת כטרבו נגד אביו רבותיו ומתנכיו.

1 שיח עם המלמדים ואבות הבנים

לא רק נגדם מתעוררת התנגדותם, רק אל אביר יורו אותם ועל כל התנהגותם ודרכם דרך הקודש מתחיל להסתכל בשאט נפש ושנאה.

הוצאות הברוני הם, שבלפנים כל מדרוך יאב היו יכול לתנך את ולדי ישראל ולהורותם דרך ד'. ואף אם לא היו מורים לתנך ע"פ דרכו שרמו לנו שלמה המלך, ע"פ דרכו של כל בן ותלמיד דעתו ועצמותו ורק מרגיל ומצוה היו גם כן מועיל. מפני שהילד בקטנותו אף בנקרותו נפש נקוי היתה ולא עוד אלא שגם הוא בעצמו בקרבנו מניח הרגיש וקנותו וחשבת דעתו זמין צמאן מנימו היו בקרבנו לשמוע את הדך ד'. מכל מלמד ומדריך, ואף אם אירע שעה שהשתוכב הנער וסרב לשמוע ל"כ הרגיש בעצמו אח"כ שתטא אביו ומלמדו המיסרהו אף מלקתו הצדוק והוא הפושע רחוק נפל בקרבנו מעט וכפה אי"ע לשמוע מעתה לקולם ולבטל את הצונו מפני הצונם ומעט מעט קלט בקרבנו את תורת ד' להיות יהודי נאמן, אם היו אחד מהם יותר בו תורה או פחות אביו יהודים עובדי ד' כלם היו, לא כן עתה, שישרתו של הירד ועצמותו מתקדם להתגבל בלא עתה ועמו גם הרגשותיו שאימותו והשקפותיו בעידן בוסר בו מתגלות, ובסבתן מירוד ושנאה בין הבנים והנריות עולה בני דורנו שהיו מוכשרים להיות יהודים נאמנים יצאו ואינם, נפסחו עלינו לאויבים, שוחטים וסחריקים שו עלינו ועל אמונתנו וזאת ראה שלמה המלך בחכמה זו אשר בו מראשו, והזוהר לנו חנוך לנער ע"פ דרכו, לא בציוו לבד רק בחנוך, וחנוך ע"פ דרכו של כל אחד ואחד.

כי לעיל דברנו שכל נפש ילד ישראל אוצר של קדושה היא, רק שצרכים לדעת איד לפעול בה, וגם בענין הזה, הן אמת שאישינותו של ילד הישראלי נתדבק ברוח המהלך בין כל נערי העולם להתגבל ולהתגלות בעידו בוסר אבל איוה אישיות נתגבל ויצא לחוץ, הלא אישיות ישראלית, וצרכים אנו לחיים להרכיב אי"ע לאישיותו לאחוז אותו ולפעול בו לקדושה טרם נתהפך לנו לאויב, אם משה הבינו כל הנביאים וכל הצדוקים הרסונו את עצמם מגודל מדרגת צדקתם אלינו אף לצרכי גופינו, האם לא נחטא אנו אם נוניח אותם ולא נרכיב אי"ע לכל אחר לחנכו ע"פ דרכו בעידו עומד על הפרס אם להיות עבד נאמן לד' או חיו מושע ישראל, צרכים אנו להרכיב את עצמנו אליו ולדבר כלשוננו, כמעט להתהפך או לילד ולדבר עמו כדעתו וכצרכו.

לא די ללמד את הנער רק, שחוב עליו לשמוע לקול המחנך ותו לא, כי לא ויעיל בזה בלבד, כי לסוף יראה את רבו למתנגדו וערין זר עליו כנגד, העוקר הוא להכניס בלבו דעה זו, שידע שהוא, הנער בעצמו הוא עיקר המחנך, לא קטן ונער הוא, רק נצר מטע ד' בכרם ישראל הוא, ועליו הטיל ד' חוב זה לגדל ולהנח את נצר הזה, את עצמו לעץ גדול עץ החיים ולעשותו לעבד ד' צדיק וגדול בתורה, וזוהו שדעתו ורחו קטנים ותורה הרבה עוד לא למד, ויצרו מרקד

חובת התלמידים

בקרובי לכן אם פחד ד' לנגד עיניו וירא הוא שלא יחסא נגדו ולא ישחית את כרם ד' צבאות. מוכרח הוא לשמוע את תורת ד' ודרכו מפי רבו ואביו. בין בדברים המפורשים בתורה ושיע' בין בדברים שאינם מפורשים. כמה הזהירה התורה לשמוע לקול האב והמחנך. כגון שאל אביו ויגדך זקנך וכו'. לא תסור וכו'. שמע בני מסר אביו. והסודר ומורה לא עשה שום עבירה המפורשת בתורה שבכתב ושבע"פ. ומימ' כיב' התמירה התורה בו. מפני שאביו ואמו אמרו איננו שומע בקולנו. וכל עצמותו לא נקרא צ"ש מעשיו והלל וסובא רק צ"ש סודר ומורה על שפמרה נגד אביו ומחנכו וכדומה מן המסוקים. וכל כמה שיכול יכפיל האב והמלמד לתבין ולהשכיל את הנער בזה בדעת ושכל ואת החוב שהוא נושא ע"ע לגדל ולחנך איש ישראל. עץ בגן ד' כעדן. הוא האב והמלמד הוא רק המורה אשר יודעו. איך יחנך הוא איש ומה דיבר ד' כמו מי שבא לשאול שאלה בעניני אסור והיתר. שהריין הוא רק המורה אשר יודעו מה כשר וכו'. אבל עיקר העושה הוא בעל הבית בביתו ורק עליו האחריות שיהי' כשר וישליך את האסור והטריפה. והרבה נרחה. כשנדרהו כן. ראשית כאשר יתגדל בדעה זו לא יראה את אביו ומלמדו לערץ ומשל זר שרופה למשול עליו. כי החוב הוא ע"ע והוא בעצמו בתאבית שלו ובשיותו שהקדים להתגדל בו. מושל ומחנך איש. ולאביו ומלמדו צידך הוא עוד להכיר טובה על אשר עוזרים הם לו ומקילים לו את עבודתו. עוד זאת נרחה. כי גם הנערים שאינם מתרחקים מאתנו כיב' אינם מתהפכים לנו לארבים. ורק שמונחים את עבודתם עבודת הקודש טהמת עצלות התרשלות בלבד. גיב' יתעוררו ויתחזקו לעבוד את עבודתם. כי הגמרא (עירובין ג') אומרת. קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא. חוק הוא ברוח האדם שכשיש לו על מי לסמוך. מרשל הוא עצמו וסומך על זולתו. וכן הנער אף אם אינו מסרב. מתרשל הוא בחשבו שאביו ומלמדו יעשו בעדו את כל. וכשישכיל לדעת שהחוב עליו ורק הוא בעצמו המדרוך והמחנך. יתאמץ ולא יתרשל.

אבל בדברים אלו בלבד לא יצאנו עוד ידי חובתנו. כי אף אם נהדרו אל עצמות ישיות שכל הנער ע"י שגשכילהו. עד שבדעתו יבין כי האחריות על עצמו. ובדעת עצמו ירצה להתחזק ולעבוד עבודת הקודש. מימ' הלא אמרנו שלא בלבד שכלו רק גם ישיות הרגשותיו. התפעלותיו. אף התלהבותיו. מתקדמות לצאת קודם. כבתי הטריטראות וכן ממיני הוללות והפקרות העולם. ואם לא נקדם אנו לעורר את נפשו שתתרגש מכל מצוה ותתפעל מן התורה ואור ד'. לא נפעל מאומה ח"ו. כי אף אם בשכלו יבין שהחוב עליו לחנך איש. מימ' הרגשותיו ותשוקותיו יסירנהו מן הדרך הטוב אל הדרך שאף בעצמו מבין שרע הוא. כי האם אין רוב המושעים מבינים בעצמם בתחילתם את מעשיהם שרעים הם. מימ' הרגשת תאווה

שיח עם המלמדים ואבות הבנים

מתגברת על דעתם להפילם לכאר שחת. וזה העיקר בתורת החסידות שלא יחסק האיש בשבילו לבד אשר קובע בהעבודה. כי ההתקשרות אשר בהשכל לבד אינה קשר של קיימא. יכול הוא לשעבדו ולדעת ברור בשכלו שרק את ד' צריך הוא לעבוד בכל פרטי מחשבה דבור ומעשה שלו. ומי' לבו וכל גופו רחוקים. את כל נפשו חית גופו צריך הוא לקשר. צריך להדור אל נפשו להעלותה ולעוררה שתתלהב בכל מצוה בתורה ובתפלה. תתענג בעונג רוחני ותשמח בה. וכשמקשר גם את נפשו אף חית גופו או חוץ מזה שהמצות והעבודה שעושה. יותר עילאית הן יותר קדושות. עוד זאת. בטוח הוא יותר שיוכל לעמוד נגד יצרו ולא יקרע מן מקור החיים ויושלך כי' מהרה אל הבאר שחת עיי' פתרי יצרו.

הנה לעולם צריכים הי' להמתין עם עבודה זו של התרגשות והתלהבות אצל הנער עד אשר יגדל. כי קשה שיתלהב הנער התלהבות אמיתית של החסידות. ובכלל בכל מקום שכתבה החורה חקים ומשפטים. מקדמת את החקים להמשפטים. כי המשפטים הם בטעם. לא טעם של שכל בלבד רק גם טעם של ידעה. כי האם מפני שאין שכל להבן. למה רוצה הוא לנשק את אביו בשפתיו בשביל זה אין הנשיקה ברורה וידועה לו. אדרבה זאת היא עיקר הידעה. לבו משתוקק לנשק את אביו. וזאת היא בטוחה מכל השכליות שבעולם. האיש ישראל ככל מצוה בין בשכל בין בלא שכל. אם לבו משתוקק מתלהב מתקשר ומאמין באמונה בטוחה חזקה. משפט היא אצלו ודאית וברורה היא לו. והדבר שאינו מתרגש בה מאומה לא בשכל ולא בלב. חקה היא. ומתחילה צריך האיש ישראל להרבות במצות. להשתקע בתורה ועבודה ולהתמסר בדעתו מחשבתו וכל נפשו לד'. ואז ככל אשר משתקע יותר בעבודה וקדושה. מרגיש בשעות הטובות אף נפשו יוצאת ומתקרבת להקדושה ואור העליון. נשמתו מתדבקת בנושמת שדי והוא אף גופו בתוך. מתלהב ומחירא. שמח משתוקק ומתמוגג. מתחלה חקים לעשות אף בלא טעם ובלא הרגשה ואח"כ משפטים בטעם והתלהבות. הנער עליו לעסוק עוד בחקים. להשתקע בהם בלא הרגשה והתלהבות. אבל מה נעשה עם דורנו שעצמותו הרגשותיו מתקדמות להתגדל ולהתלקד. והי' אם לא נחיש אנו לאחוז בהתלהבותו לשעבודה ולהפעילה בהתפעלות של קדושה. תתרגש ותתפעל בהתלהבות של שמת ריופי המגונה של העולם. להתפלאות מדרכיהם ולהמוד את תעלוליהם המכוערים. לנער בו דורנו שהרגשותיו התפלאותיו כבר נתגברו ונתבלטו. קשה כבר לקשר בחקים בלא הרגשות. אף בדברי שכל בלבד אם רק שכל יבש הוא. מוכרחים להדור אל נפשו לעוררה להלהיבה. שתרגיש מעט עכ"ם מגועם הארה דהארה מן זיהרא עילאה. שתתוקק ותתקשר. לכן אם רוצים לקשר את הילד ולהנכו שגם כי יוקין לא יסור ממנו. ולא מפני שמצוים אותו בלבד יעשה רק מפני שנפשו תרחשו לעשות. או אסור לנו להמתין רק צריכים לחנכו בדרכי החסידות האמיתית עוד

חובת התלמידים

מקטנותו. חנוך לנוער ע"פ דרכו והדרך שצריך הנוער של דורנו היא דרך החסידות האמיתית הלכבית הנפשית. ואף אם אין זאת עוד התלהבות החסידות האמתית מ"מ בקצה המטה נוגע ומתקשר הוא, וככל אשר יגדל ויעבוד, יעלה ויזכה להיות חסיד אמת.

כלומר, איתא בפרדס (שער י"א פ"א) איך הגונים ומראות הגופניות פועלות במרום, שכשנבא לפעל בחסד יתלבש לבנים, בגבורה בבגדים אדומים וכו'. ואומר בקדשו (חזון מן הסודות אשר בדבר), כי אם יביט האדם בעיניו מרוצות המים הרבים יתעורר בו ליחה הלבנה וכו', וכן הענין בזה, כאשר ישוטט המעיין בשכלו ימצא אל הענין הזה עשר ידות, כי מהגונים הנראים לעינים או המצטיירים בשכל, בגופני, יתפעל הרוחני, והנפש תעורר לרוח והרוח לנשמה, והנשמה ממציאאות למציאות עד שתתעלה אל מקום ניקתה, ויתעורר לפי מציאות ציורה וכו' עכ"ל. זה יסוד החסידות, שיתפעל ויתלהב, וידברים נמוכים יתחיל והתרגשיות גופניות יסגל להתעורר בהן לקדושה, ואף אם רק התעוררות גופנית היא, הנפש תעורר לרוח והרוח לנשמה. וזה החלוק בין קטן לגדול, החסיד הגדול אף אם מתחיל להתעורר, להתרגש ולהתפעל מדבר גופני, אף בשעה שעושה פעולות גופניות כשתית ה"ש בין החסידים וכמיני המחשבות לעורר א"ע כמו שנדבר א"ה בפנים הקונטרס, לא ישר בהתעוררות הגופנית לבד, רק תיכף יעורר את הנפש והרוח וכו', עד שגם נשמתו תתעורר ותתגלה בקרבו בכ"א כפי מצבו, וכפי השעה שעומד בה, גם את המנורה הדליקו בדבר זה, אבל לא עזב הכהן את המנורה עד שתהא שלהבת עולה גם מאלי, והקטן יכול להשאר בהתעוררות התרגשות גופנית, אבל גם בה מין והרה וקו הארה דקה מן הדקה מן הנפש מרחוק עלי' יורה וגם זאת טובה היא, כי גם בה מתקשר גופו ונפשו הקטנים, והנער שמתרגש בליל פסח מן נקיון החדר, מן רובי הנרות ומן השלחן המסודר יפה, ג"כ טוב הוא, כי גופו מתרגש מזה ונפשו פנימה מבצבצת ומתרגשת באמירת ההגדה לאמרה מעט בהתלהבות לד' אף שאינו יודע מה זה ועל מה זה וזה, הע"פ דרכו שאנו רוצים בקונטרס הזה להרגיל את בני הנוער בדרכי החסידות, נחוצה היא להם, וא"א להם אחרת, מאחר שקדמו להתבגר והרגשותיהם התקדמו לפעול, ואף אם לא יתקשרו בעצם נשמתם ולא יתלהבו התלהבות נפשיות אמיתיות רק גופניות ג"כ טוב הוא כיון שמהקדושה מתרגש, התרגשות גופנית מהקדושה ובה מתקשר, וכשיגדל יקל לו להיות חסיד אמת, והאם הנער המתחיל גמרא תוס', מבין אותם כמו שמביין הגדול, ומ"מ גם זה טוב הוא וגם בלמודו והבנתו זו מתקשר הוא בתורה.

לא שאנו אומרים לפרוט בזה את כל עניני החנוך, אנחנו רק הערנו על עיקר סיבת השחתתו כעת ואשר צריכים לדקדק עמו יותר מאשר בדורות הראשונים,

ח שיח עם המלמדים ואבות הבנים

האת הדרך אשר יתאו בו המלמדים ואבות הבנים, רשמנו בזה למען ישמשו לטובה גם עם הארס המרעיל היינו ישות הילד שהתקדם לצאת. ואת שאר פרסי התנוך יחפשו המלמדים האבות בתורתנו הקדושה וימצאו את כל הנחוץ להם, כי לא חדשות באנו לחדש חיו. תורתנו נצחית היא ועד לנצח מורה היא לנו את הדרך אשר נעלה בה אל ד'. ואת המעשה אשר נעשה בכל פרט ובכל ענין, למשל הגמרא אומרת (שבת ל' ע"ב) דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ונדחי רבנן. לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא עכ"ל הגמרא. את המילתא דבדיחותא אמר מקודם כדי שיהיו בשמחה. כי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה. כמו שאמרה שם הגמרא. אבל התורה כפטיש ימוצץ סלע שמתחלק לכמה נצוצות ולכמה טעמים ולדורנו מרמות הגמרא עוד איזה דרך להרב והמלמד. שכדי לרשא את מצע התרחקות שנעשה בין התלמיד להמלמד. צריך המלמד להשתדל לקנות את לב התלמיד ולשוב לקרבתו אליו. והשמחה היא אחד עיקרי האמצעים לקנותו. נפש הילד הנער אינה סובלת את העצבות. והמלמד אל יתראה בעיניו כרגון איש מדון. לא שיקל את ראשו בשני התלמיד ולא שיתבזה בעיניו חיו. אדרבה המלמד ישתדל שיראהו התלמיד כאיש מרומם אבל גם לאיש טוב נזה. גם כשעה שמראה לו הבדיחותא ירעד התלמיד. ואף כשעה שמטיל עליו אימה. קורסוב של שמחה יהי' מהול בה. וגילו ברעדה. ירעד ממנו לא כלפני רגון. כעסן ובעל אגרוף. רק יראה הכבוד כלפני איש מבני העל. אם הרב דומה למלאך ד' צבאות וכי. בעיני התלמיד דמה הרב לכעין מלאך בנות. או כאיש מרומם עכ"פ. ואו גם כשירגזו עליו לא ישנאוהו התלמיד בשביל זה וכשיראה לו פנים שוחקות ישמח ויוסיף לאהבתו וליראהו.

ומה מאוד מאיר לנו השליה ז"ל בדרבננו בעניני תנוך דורנו. באמרו על הפסוק. אל תוכח לץ פן ישנאך תוכח לחכם ויאהבך (משלי). כשבאת לחוכיח את זולתך לא תזלזלהו ולא תחרפוהו לאמר לץ אתה. כי בזה ישנאך ולא ישמע לך. רק תוכח לחכם. אמור לו הלא חכם אתה ולמה תעשה כה ויאהבך וישמע לך. עכ"ל הק'. ועד כמה צריכים להזהר בדורנו בזה כשלב הנער גם בעצמו כל כך מתרחק מאתנו ותוך מזה שהוכח לחכם כג"ל נחוץ לנו כדי לקרב את לב הנער אלינו. גם לעצם החנוך יועיל הרבה. לפתח את כחי התלמיד של הגוף והמוח לצאת ממסתרם. להתחזק ולהתאזר בתורה ובעבודה. משל למי שמשבחים אותו בפניו שנדבן הוא. או יש שיתחזק לתת נדבה שלא הי' יכול מקודם למשול ברוחו ולתנה. משני שבה שמשבחים אותו לנדבן. פיתו את כת נפשו לצאת ולהתגבר על מדת הקמצנות שלו. צריך המלמד והאב לחפש אחר איזה מדה טובה שיש בהתלמיד ולשבחהו בה ויחזקהו לאמר. כמה הכשרה ויכולת של גדלות בתורה ועבודה וכי' עומדת לך למטרה. ואם רק תעבוד תגיע אליהן. אבל בשכל ודעת

חובת התלמידים

יעשה האב והמלמד. באופן שלא יבא התלמיד לנאות והתרשלות על ידי זה. לא ציינו את כל המקומות בתורה ושלחן ערוך. אשר מורים לנו את דרכי התנוך ואשר בדרונו זה צריכים להוסיף ולדקוק בהם. כי ככל אשר ירבו לחפוש ימצאו.

נכון שאיזה פעמים בשבוע ילמד המלמד עם תלמידיו מדרש או עין יעקב. וכבר אמרו חז"ל (ספרי עקב פמ"ט) רצונך שתכיר את מי שאמר היה העולם ללמד הגדה, ותלמיד הגדול יותר ילמד בעצמו. וכשרוצה המלמד לאמר לפני תלמידיו איזה ענין מספרי המוסר, טוב שלא ידבר לו מעניני עונש לבד. רק גם יקרא לפניו מעניני גדלות נשמת ישראל ומהתקרבותה לך התעלותם גם על מצב המלאכים. כי אף שנפש הנער נכנעה מן המוסר והעונש, אבל לא בלבד שאינה מתקרבת לנו בזה בלבד. רק גם פצע ההתרחקות הניל יכולה בזה להראות בו. וכשמרבה לו גם דברי גדלות ישראל או גם דברי המוסר יועילו ונפש הנער תתעורר ותתלהב.

וכן את המשל לא ינחו המלמדים ואבות הבנים. וכבר הזהירו חז"ל (מדרש שה"ש א') ורבנין אמרין אל יהי המשל הזה קל בעיניך. שעי המשל הזה אדם יכול לעמוד בדברי תורה ע"כ. וביותר צריכים לשמש בו בנערים. ולא בדברי שכל התורה בלבד, רק גם בעניני המוסר. וצריכים לדקוק בהמשל לספר אותו נטק על הסדר כאלו המעשה כך היה. כי כך דרכו של הנער, אף שיודע הוא שרק משל הוא מ"מ בשעה ששומע אותו. רואה הוא בדמיונו את כל המעשה כאלו נעשה באמת ומתפעל ומתעורר ממנה יותר ממן הנמשל. וכן בקונטרס הזה בפרק ג' הארכנו קצת בסיפור המשל אף שאינו נחוצ כ"כ לגוף הנמשל. וציידנו את ההגות הסנדלר עם תפלתו. באופן שיתפעל הנער ממנו. ויתעורר מעט שלא לחמוד כל כך את העולם. רק להתקרב לך בתורה ובעבודה באמת.